

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-39-20>

УДК 374.23 (045)

Ж.В. ЗАВАЛЬНА

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри цивільно-правових дисциплін

E-mail: Zavalna@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6511-2482>

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Харків, 61022, майдан Свободи, 4

ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ ДОГОВІРНОГО ПРАВА ЄС

АНОТАЦІЯ. Вступ. У статті здійснено дослідження наукових концепцій та теорій, які стали базисом для створення договірної права в ЄС та в Україні.

Короткий зміст основних результатів дослідження. В результаті проведеного аналізу наукових робіт та нормативних джерел права Європейського Союзу виявлено, що договірне право Європейського Союзу (ЄС) має глибоку відмінність від договірної права України у концептуальних підходах до договору та договірної права в самому широкому значенні.

Відмінність полягає у різниці філософського світосприйняття та побудови політичного, економічного та правового правопорядків європейських держав-учасниць Євросоюзу. Сукупність зразків правового регулювання відносин та домовленості між політичним керівництвом цих держав послугували базисом для створення єдиного правопорядку в Європейському Союзі. Тому в договірному праві ЄС спостерігається плюралістичний підхід до створення норм договірної права. На сьогодні, найбільшу частину в договірному праві ЄС мають три наукові концепції – лібералістична, комунітарна, утилітарна – із привалюванням останньої. На цій основі в регулятивних конструкціях договірної сфери прослідковується плюралізм економічних та правових наукових теорій.

Аналіз договірної права в Україні показав його концептуальний монізм. Сучасне українське договірне право базується на залишках марксистсько-ленінської концепції побудови правового регулювання суспільних відносин, взагалі, та договірної права зокрема, що залишалась в українській правовій системі у вигляді радянської спадщини. Останніми роками під впливом глобалізації та Європейської інтеграції в теорії договірної права зокрема та в системі права загалом, в руслі реформ управлінської системи, судової системи в Україні на ґрунт правових норм сконструйованих на нормативіському праворозумінні здійснюються намагання пристосувати зміни навіть ліберальними концепціями та теорією природного права.

Висновок. Обґрунтовано висновок про те, що успішність адаптації та гармонізації норм законодавства ЄС з правовим регулюванням договірних відносин та ефективність застосування адаптованих законодавчих норм в Україні залежить від розуміння сутності концепцій та теорій договірної права.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: договір, договірне право, договірне право ЄС, теорія договірної права, філософські концепції, утилітаризм, комунітаризм, лібералізм, нормативізм, позитивізм.

Як цитувати: Завальна Ж.В. Особливості концептуальних основ договірної права ЄС. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Право». 2025. Вип. 39. С. 202-209. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-39-20>

In cites: Zavalna Zh. V. (2025). Specifics of the conceptual foundations of EU contract law.. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series "Law"*, (39), P. 202-209. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-39-20> (in Ukrainian)

Стаття підготовлення на виконання проєкту:

«Договірне право ЄС» № 101127494 — EU-Contract — ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH

Постановка проблеми. Іноземні науковці, дослідники європейського договірної права ставлять питання про переосмислення нормативних засад європейського контрактного права, зокрема питання критичне обговорення політичної філософії європейського контрактного права. На сьогодні тривають академічні та політичні дебати про зміст та систему європейського договірної права, а також

про необхідність його виведення за межі позитивізму, ринкового редукаціонізму, нормативного інтуїтивізму, есенціалізму приватного права та методологічного націоналізму.

Більшість учасників дебатов щодо створення єдиного європейського цивільного кодексу, відмовилися від ідеї про необхідність створення єдиного європейського джерела приватного права і перейшли до обговорення

про те, що необхідно зосередитись на регулюванні окремих економічних сфер, а також як ефективно адаптувати національні законодавства у сфері приватного права відповідно до вимог Брюсселя [1].

23 червня 2022 року Європейська рада надала Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. Саме цим фактом зумовлено необхідність дослідження філософських, політичних та економічних особливостей законодавчих систем ЄС та України для забезпечення ефективної імплементації рекомендацій Директив та Рішень Ради ЄС. Така необхідність вимагає не тільки знання змісту норм відповідних європейських актів, що складають договірне право ЄС, але й його світоглядного розуміння. Це необхідно для формування розуміння цілеспрямованості правового регулювання договірних відносин на території ЄС. Проблема полягає в тому, що європейське право засноване на думках філософів, політологів, економістів представників, які відстоювали ідеали ринкової економіки. І навпаки, і українське договірне право і законодавство сформовано на радянських політичних лівій ідеології та філософії марксизма-ленінізму. Роки незалежності України хоча і були позначені декількома хвилями зміни українського законодавства із проголошенням руху до ринкової економіки, але теорія права взагалі та договірного права, зокрема, в основі своїй зберегла радянські і пострадянські основи. Водночас теорія договірного права сприймала більшість, якщо не всі рекомендації ЄС набула змішаної консистенції із формуванням норм законодавства, яке увібрало в себе прагнення будувати ринкову економіку, але на старих принципах та підходах.

Такий підхід призвів до того, що старий філософський та економічний фундамент із новими нормами законодавства перетворились на будинок-хімеру, який мав би слугувати для щасливого і спокійного життя, але лякає своїми заплутаними коридорами пострадянського праворозуміння та привидами радянських та пострадянських економічних принципів управління економікою. Для віднайдення точок дотику і формування ефективного правотворчого процесу у справі гармонізації договірного права України та імплементації норм права ЄС до українського законодавства, нам вбачається за необхідне, глибше проникнення в основи побудови та механізми застосування договірного права.

Стан наукового дослідження теми. *Вітчизняні науковці.* Представники філософії права обговорювали особливості втілення тієї

чи іншої концепції взагалі в регуляторному механізмі держави та суспільства [2, 3]. Інші науковці філософсько-правового спрямування досліджень досить опосередковано торкалися проблем договірного регулювання через ідею індивідуалізму у філософії [4] та суспільного договору [5]. Дослідники галузевих наук, дискутують із окремих питань теорії договірного права як то: Луць В. В. [6] досліджував розвиток інституту договору, зокрема та тенденції розвитку цивільного права, загалом; Меденцев П.А. [7] здійснює спеціальні юридичні дослідження поняття договору як концептуальної основи; Мережко О.О. [8] обговорює окремі проблеми укладення та виконання міжнародних договорів; інші автори обговорюють договір як універсальну конструкцію регулюючу та правозахисну конструкцію та особливості її застосування у порівнянні із іншими правовими конструкціями, що передбачені в правовій системі України [9]. Із вище зазначено випливає, що вітчизняна філософія права, теорія права та теорія цивільного права на сьогоднішній день практично не має досліджень з питань філософських основ та загальних теоретичних концепцій (теорій) договірного права ЄС.

Іноземні науковці. В зв'язку із провалом прийняття європейського цивільного кодексу, представники європейської юридичної науки доволі активно поринули у дослідження філософських концепцій, які слугували базисом для розробки договірного права Європейського Союзу. Обговорюються роль та вплив філософських концепцій як на формування інституту договірного права в окремих правових сім'ях, національних правових системах, так і на правові інструменти, регулятивні засоби (способи), які увійшли в правову систему Європейського союзу загалом та регуляторних актів в сфері контрактного права ЄС [1, 10]. Також науковці обговорюють можливість та доцільність обрання однієї договірної концепції для подальшого форматування та розвитку Європейського договірного права [11].

Представники «нових країн» європейського союзу, зокрема болгарські вчені розглядають проблеми різниці договірних принципів в праві ЄС та болгарському національному праві, що є одним із контекстуальних факторів проблем в адаптації норм ЄС до національного законодавства, а також говорять про необхідність переоцінки поточної політики «одного розміру для всіх», схваленої інституціями ЄС щодо контрактів [12].

Відсутність наукових досліджень філософських основ договірного права в Україні

вимагає долучитись до досліджень даної проблематики.

Мета, методологія та матеріали дослідження. Метою даної статті є виявлення різниці у філософському та світоглядних підходах до побудови договірного права ЄС та договірного права для підвищення ефективності роботи правотворців із адаптації та імплементації норм ЄС в правову систему України. Відповідно, завданням, стало дослідження положень філософсько-правових вчень, концепцій, теорій науковців, які займаються проблемами філософії договірного права Європейського Союзу.

Методами для даного дослідження стали науковий аналіз та синтез, які були застосовані для виокремлення ознак та характеристик основних елементів філософських основ та концепцій договірного права ЄС та України. В ході дослідження застосовувався системний та порівняльний методи, які стали основою для виокремлення різниці між концептуальними основами українського договірного права та договірного права ЄС. Матеріалами для даної статті стали наукові дослідження в галузі філософії, філософії права та теорії права.

Основні результати дослідження. Сутність договірного права ЄС та договірного права України.

Перш ніж розпочати аналіз концепцій договірного права ЄС, необхідно визначитись із його поняттям, оскільки вже починаючи і самого розуміння, уявлення про договірне право починаються розбіжності в у правотворців ЄС та України.

Відповідно до уявлень європейських науковців право Європейського Союзу (European Union law) є автономною системою регулювання суспільних відносин, котра відрізняється від класичних систем національного та міжнародного права, але одночасно можуть включати їх норми. Право ЄС у вузькому значенні – це право європейського співтовариства, доповнене певною мірою правовим регулюванням держав Європейського Союзу як наддержавної інституції [13]. Право ЄС в розумінні об'єктивного права є сукупністю правових норм, що створюються та діють в рамках ЄС та мають юридичну силу в межах його території і для учасників даного союзу [14].

Договірне право є новим юридичним феноменом, що має ознаки наднаціонального та водночас внутрішнього права держав-членів ЄС. Договірне право ЄС також розуміють в двох значеннях – широкому та вузькому. В широкому значенні дане поняття включає всі договірні норми права, незалежно від похо-

дження, які застосовуються в ЄС, охоплюючи не лише договірне право, що походить від законодавчих інституцій ЄС, а також від держави-учасниці, а також із міжнародних конвенцій, до яких приєдналися країни-члени ЄС. У вузькому значенні (що є найбільш прийнятливим) договірне право ЄС є сукупністю норм в писаних та неписаних первинних та вторинних джерелах права ЄС як наддержавної інституції. В такому значенні, воно включає всі норми договірного права, присутні в директивах, постановах, договорах, принципах, рішеннях Суду ЄС тобто всіх джерелах права [15].

Договірне право в Україні розуміється договірне право є сукупністю норм, які регулюють відносини, що виникають на переддоговірній стадії (стадії укладення договору) та стадії виконання договору, й відповідно встановлюють: принципи договірних відносин; правила та порядок укладення договорів; права та обов'язки сторін; порядок виконання договірних зобов'язань; правові наслідки неналежного виконання (невиконання) договірних зобов'язань та способи захисту порушених прав сторін договору тощо [16]. Вітчизняні науковці, правотворці та право застосовувач сриймають договірне право як більш-менш цілісну частину правової системи України (підгалузь права, інститут права), що побудований на нормативіських (позитивіських) науково-теоретичних основах.

Таке розуміння договірного права та формулювання його в нормативно-позитивіських поняттях є нормальним для пост радянської правової системи, якою є правова система України. Саме виходячи із нормативіського та позитивіського розуміння права, які втілені в традиціях пострадянської правової юриспруденції, марксистсько-ленінських наративів із класичним сприйняттям права як форми політики та побудови державної моделі.

Наукові концепції (теорії) та договірне право ЄС. Провідні концепції розуміння та побудови регулятивних впливів у державі та суспільстві це: ліберальна; комунітаризм; утилітаризм та інші [1]. Економічні та нормативні теорії договірно регулювання: теорія волі; теорія довіри; теорія справедливості; теорія згоди (угоди); теорія ефективності [11]. В цих теоріях пропонуються можливі варіанти механізму правового регулювання договірних відносин, що відображатимуться безпосередньо в законодавчих нормах, засобах та інструментах регулювання відносин.

Концепція лібералізму. Ліберали в масовій свідомості часто сприймаються як ті, хто

зосереджені виключно на захисті громадянських свобод індивідів і доступі до економічних ресурсів. У ліберальній традиції природного права, кристалізувалося індивідуалістично-інструменталістське розуміння ролі громадянина. Сучасні філософсько-правові дослідження виявили коло тих нових ідей, які в результаті їх уніфікування створили нову систему ліберальних цінностей лібералізму. Складовими елементами лібералізму є: індивідуалізм, індивідуальне благо, раціональність, негативна свобода, права людини, права як такі [2].

Концепція комунітаризму. Поняття «комунітарний» вживається для визначення будь-якої доктрини, яка своєю провідною ідеєю вбачає – соціальне благо або цінності загального блага і обмежує прагнення до індивідуальної незалежності та самореалізації. Комунітаризм як політико-правова ідеологія чи соціально-політичний рух розглядає людину як представника певної спільноти. Метою комунітаризму є досягнення соціального блага (спільного добра). Основним завданням комунітаризму є встановлення балансу між автономією особи і суспільним порядком. Ідеологія комунітаризму підтверджується функціонуванням і розвитком ринкової економіки заради підвищення рівня «спільного добра», «загального добробуту» («public good») [3].

У цілому можна говорити, що розбіжності лібералізму та комунітаризму зводяться до філософського конфлікту між індивідуалізмом та колективізмом, адже у розбіжностях між індивідуальним благом та загальним, позитивною та негативною свободою, раціональністю та ірраціональністю, правами та обов'язками, правом та мораллю простежуються їхня основна мета, яка в індивідуалізмі полягає в першочерговому задоволенні інтересів індивіда, а у колективізмі – інтересів суспільства. Сучасні науковці пропонують знайти золоту середину у філософському напрямку який втілить переваги лібералізму та комунітаризму і стане підставою для формування нового синтезу лібералізму та комунітаризму [2].

Концепція утилітаризму, на сьогоднішній день переросла у окремий науковий напрямок економічного аналізу права і дало розвиток в економічній теорії договорів (економіка контрактів) та нормативного розуміння договорного права. Обидві теорії приймають суб'єктивне розуміння колективного блага, коли стверджують, що договірне право ЄС має сприяти суспільному добробуту, загальній ефективності держави. Було проведено багато дебатів щодо європейського договорного права, в яких стверджувалось (або малось на ува-

зі), що договірне право має сприяти ефективності економічних відносин на європейському ринку [1].

Сучасний економічний аналіз права в межах теорії ефективності виражається в трьох елементах [11]: а) «реляційного контракту», тобто контракти регулюють постійні, багатогранні відносини [17]; б) «приватного регулювання», тобто контракти втілюють конструкції регулювання, що встановлюються приватними сторонами (поліпшення за Паретто) [18]; в) «теорії власності», тобто контракти призначені для миттєвої передачі всього комплексу прав та обов'язків власника (теорема Коуза) [19].

Економічні теорії. Сучасний економічний аналіз договорного права, розпочався з теорій, які прирівнювали ефективність виконання обіцянок до ефективності виконання обіцяних дій, і цей підхід різко суперечив багатьом неекономічним підходам. Проте сучасний економічний аналіз, визнає, що забезпечення дотримання норм закону викликає набагато складніший комплекс наслідків, ніж його порушення. Основною економічною теорією, яка лягла в основу договорного права ЄС є теорія ефективності.

Дана теорія охоплює весь спектр договірних відносин починаючи зі стадії надання обіцянки, також включає вивчення проблем ефективності виконання обіцяної дії, а також розглядає питання ефективності створення деяких більший набір стимулів отримання ефективного результату обміну. Ефективність укладення та виконання договору залежить від поінформованості сторін договірних відносин на початок відносин і на момент його виконання. За допомогою контракту на сторону, яка має інформаційну перевагу накладаються обмеження. З точки зору економічного аналізу контракт може бути офіційним (письмовим, явним), і звичайним (усним, моментальним, неявним), який складається із норм звичаєвої поведінки притаманної для даних видів відносин в конкретному сегменті економіки. Виконання договору за даною теорією, забезпечується третьою особою (державою, недержавними інституціями) або бажанням самих учасників підтримати свою репутацію в процесі участі конкурентної діяльності. Для економістів важливо, що в даній теорії виконання неявного контракту досягається встановленням рівноваги у взаємодії сторін контракту [20].

Економічний аналіз ефективності правового регулювання продуктивності діяльності учасників відносин може розглядатись із точки зору якості обіцянок, тобто, які саме обіцянки

повинні виконуватись. Із тлумачення цієї теорії витікає, що із позитивного боку, більшість добровільних обіцянок слід виконувати. Крім того, економісти також зосереджуються на тому, чи продуктивність буде ефективною або чи створить вона «обмін, що збільшує вартість» [21]. Ця теорія наголошує на двох моментах. По-перше, можуть існувати такі обставини, за яких виконання договору може бути неефективним. По-друге, договірне право можна розглядати як таке, що дозволяє сторонам прийняти рішення про свідоме невиконання договору і відшкодувати збитки, що буде ефективніше з точки зору витрат, ніж намагатися примусити здійснити високе за вартістю виконання із використанням судової заборони або посилення штрафних санкцій. Іншими словами, економісти наводять ряд простих економічних аргументів, які виправдовують невиконання договору [22].

Правові теорії. Наукова європейська думка спродувала доволі багате розмаїття теорій контрактів (теорій договірного права). Умовно всі теорії договірного права можна поділити на нормативні і позитивні. Нормативні теорії договірного права зосереджуються на договірному праві, яким воно має бути і намагаються зрозуміти або пояснити його існування та дію, наприклад, з точки зору його ролі у суспільстві [23]. Більшість нормативних теорій частково відображені в правових матеріалах правових систем як самих європейських держав-членів ЄС так і в договірному праві ЄС. Навпаки, позитивні теорії розглядають договірне право таким, яким воно є і намагаються зрозуміти або пояснити його існування та функціонування, наприклад, з точки зору його суспільної ролі [1]. Правові теорії договірного права, на сьогоднішній день в більшості своїй застосовуються правотворцями не для визначення змістовного наповнення норм Європейського права, а для встановлення порядку формалізації положень економічних теорій і втілення їх у нормативні джерела, а науковцями та представниками судових інституцій для тлумачення існуючого в Європейському Союзі нормативного регулювання договірних відносин.

Обговорення. Неспівпадіння на концептуальному рівні самих конструкцій побудови регулювання дає неефективність аж до неможливості прийняття та застосування єдиних правових конструкцій регулювання.

Договірне право ЄС засноване на філософських засадах індивідуального блага, економічного інтересу та отримання прибутків. Дані ідеї були привнесені в систему права ЄС

юристами-представниками країн-учасниць ЄС, які входили у відповідні комісії із створення нормативних актів. Відповідно, правові конструкції договірного права ЄС створювалось на основі бачення та розуміння вихованців юридичних шкіл, які створювали свої напрямки на ідеях політичних та економічних революцій Європи 18-19 сторіччя. Стала правова традиція із багатовіковим політичним досвідом та капіталістичним напрямком розвитку економіки держав-учасниць Європейського Союзу створила лібералістично-утилітарну основу для договірного права ЄС.

І навпаки, молоде українське право, яке зазнало не менше трьох хвиль зміни законодавства із набуттям незалежності держави, засноване на радянських традиціях тоталітарної політичної системи та соціально спрямованої економіки комунітарного типу (із урівнянням оплати праці та адміністративно-плановою), із перерваною жовтневим переворотом правовою традицією. Сукупність всіх цих історичних, економічних та політичних факторів дають виникнення юридичної школи радянського права, носіями, в тій чи іншій мірі на сьогодні є майже всі науковці та практики України, можливо за виключенням випускників останніх п'яти років, підготовка яких перемешувалась мобільним обміном студентів і викладачів із ВНЗ Європи. На основі нормативської теорії праворозуміння було створено договірне право України, яке на сьогодні намагаються змінити в порядку рекодифікації Цивільного кодексу України, і врахувати всі вимоги, які передбачаються угодою про підготовку до вступу до Євросоюзу. Але необхідно враховувати, що вимоги Євросоюзу сформульовані на основі західно-європейських концепцій бачення регулювання, так само і результат очікується у відповідному наративі, а українські правотворці діють на основі знань та праворозуміння сформованих в радянських і пострадянських юридичних наукових школах.

Розуміння сутності концепцій та теорій договірного права ЄС необхідно українським правотворцям для врахування зазначеної вище концептуальної різниці, оскільки від цього залежить успішність імплементації, адаптації та гармонізації норм законодавства ЄС з правовим регулюванням договірних відносин законодавчих норм в Україні.

Висновки. Право ЄС в цілому і нормативне регулювання в окремих сферах свідчить про втілення цілої сукупності концепцій права, які не є юридичними за своєю природою, а мають скоріше політичну, економічну, культурологічну, морально-етичну, природу.

Наразі в договірному праві ЄС втілені положення із різних філософських концепцій. Найбільш переважає кількість положень, що засновані на переважно утилітаристській концепції організації держави та суспільства (економічний аналіз права), частково – лібералістської, і ще в меншій мірі лібертаріанської, комунітарної, конституційної. В українській юриспруденції вкорінене нормативістське праворозуміння, яке має пострадянське коріння, що відображає сполучення ліворадикальної та комунітарної концепцій. На сьогодні під впливом численних реформ в правовій та політичній

сферах, правотворчі та правозастосовувачі здійснюють намагання внести в діючу модель правового регулювання положення концепцій природного права. Така розбіжність в концептуальних основах побудови договірного права в Україні та Європейського Союзу не сприяє безпроблемній адаптації та імплементації норм ЄС в національне законодавство України, зокрема це стосується і договірного права.

Дані висновки є проміжними, а проблематика гармонізації та імплементації договірного права ЄС вимагає подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Hesselink M. W. Contract theory and EU contract law. Chapter in: Handbook on EU consumer & contract law. Ed. Christian & Twigg-Flesner. Publisher: Edward Elgar, 2016. https://www.researchgate.net/publication/284187195_Contract_theory_and_EU_contract_law (accessed: 01.05.2025).
2. Гришук О. Ліберальний комунітаризм як філософія правового розвитку постмодерного суспільства. *Український часопис конституційного права*. 2018. № 1. <https://www.constjournal.com/pub/1-2018/liberalnyi-komunitaryzm-yak-filosofia-pravoho-rozvytku-postmodernoho-suspilstva/> (accessed: 01.05.2025).
3. Калараш А. Конс'юмеризм та комунітаризм: актуальні питання детермінованості та взаємодії в межах територіальної громади. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 141-146. <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/362> (accessed: 01.05.2025).
4. Пилипишин П. Формування ідей індивідуалізму у філософії права Джона Локка. *Юридичний вісник*. 2021. № 1. http://yurvisnyk.in.ua/v1_2021/7.pdf (accessed: 01.05.2025).
5. Городницький А. Європейський концепт суспільного договору в українському контексті: рефлексія і практика: дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2018. 225 с.
6. Луць В. Договірне право України: сучасний стан і тенденції розвитку. *Юридичний вісник*. 2 (11). 2009. С. 52-55.
7. Меденцев П. Поняття договору як концептуальна основа договірного права країн романо-германської правової сім'ї. *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 43. 2008. С. 152-158. <http://liber.onu.edu.ua/opacunicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:315547/Source:default> (accessed: 01.05.2025).
8. Мережко О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики: монографія. Київ: Таксон, 2002. 334 с.
9. Договір як універсальна правова конструкція: монографія /За ред. А. Гетьмана, В. Борисової. Харків: Право, 2012. 432 с.
10. Martijn W. Hesselink. Progress in EU Contract Law. *Eur. Rev. Contract Law* 2022. 18(4). P.p. 281–302. <https://doi.org/10.1515/ercl-2022-2050> (accessed: 01.05.2025).
11. Randy E. Barnett. A Consent Theory of Contract. *Columbia Law Review*. Vol. 86. 1986. P. 269-323. <https://core.ac.uk/download/pdf/70375446.pdf> (accessed: 01.05.2025).
12. Tzvetanova R. Change of Economic Circumstances in Bulgarian and English Law. What Lessons for the Harmonization of Contract Law in the European Union? Faculty of Laws, University College London Submitted for the degree of Doctor of Philosophy. July 2016. URL: <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1503925/1/E-Thesis%20Radosveta%20Vassileva.pdf> (accessed: 01.05.2025).
13. Ковалів М., Тимчишин Т., Ніканорова О. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с. С. 44-46.
14. Стрельцова О. Загальні принципи права ЄС як джерела права ЄС. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1 (45). С. 94-99. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63930/55-Streltsov.pdf?sequence=1> http://www.pap.in.ua/2_2017/6.pdf (accessed: 01.05.2025).
15. Research Handbook on EU Consumer and Contract Law. Edited by Twigg-Flesner C. University of Hull, UK; Cheltenham, UK; Northampton, MA, USA, 2016. 624 p.
16. Мілаш В. Договірне право: конспект лекцій. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 80 с.
17. Логоша Р., Мазур К., Підвальна О. Контрактний підхід у контексті сучасних економічних досліджень ринку. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 12. С. 97-111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2018_12_11 (accessed: 01.05.2025).

18. Richard H. Thaler. *Misbehaving. The Making of Behavioral Economics*. New York, London: W.W. Norton, 2015. 372 p.
19. Heller M., Salzman J. *Mine! How the Hidden Rules of Ownership Control Our Lives*. New York: Doubleday, 2021. 323 p.
20. Karbowski A. Discussion on the Social Rate of Discount: from Sen to Behavioural Economics. *Economics and Sociology*. 2016. Vol. 9. No 2. P. 46-60. DOI: 10.14254/2071-789X.2016/9-2/3 (accessed: 01.05.2025).
21. Muris Timothy J. Opportunistic Behavior and the Law of Contracts. *Minnesota Law Review*. 1981. 2443 p. <https://scholarship.law.umn.edu/mlr/2443> (accessed: 01.05.2025).
22. Adamus M. Reasons for Doing Good: Behavioural Explanations of Prosociality in Economics. *Economics and Sociology*. 2017. Vol. 10. №. 1. P. 122-134. URL: <http://dx.doi.org/10.14254/2071-789X.2017/10-1/9> (accessed: 01.05.2025).
23. Grundmann S., Micklitz H.-W. & Renner M. New Private Law Theory. A Very Brief Introduction. *German Law Journal*. 2022. № 23. P. 801–804. URL: https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/E05DF2469B2C31FD56BF2E68A1B14282/S2071832222000591a.pdf/new_private_law_theorya_very_brief_introduction.pdf (accessed: 01.05.2025).

Стаття надійшла до редакції 01.04.2025

Стаття рекомендована до друку 09.05.2025

Zh.V. ZAVALNA

DSc (Law), Professor,

Professor of the Civil Law Department

E-mail: Zavalna@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6511-2482>

V. N. Karazin Kharkiv National University

Kharkiv, 61022, Svobody square, 4

SPECIFICS OF THE CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF EU CONTRACT LAW

ANNOTATION. *Introduction.* Introduction. The article examines the scientific concepts and theories that have become the basis for the creation of contract law in the EU and Ukraine.

The article summarizes the main results of the study. As a result of the analysis of scientific papers and regulatory sources of the European Union law, the author has found that the contract law of the European Union (EU) has a profound difference from the contract law of Ukraine in terms of conceptual approaches to the contract and contract law in the broadest sense.

The difference lies in the difference in the philosophical worldview and the construction of the political, economic and legal order of the European Member States of the European Union. A set of models of legal regulation of relations and agreements between the political leadership of these states served as the basis for the creation of a single legal order in the European Union. Therefore, the EU contract law is characterized by a pluralistic approach to the creation of contract law rules. Today, three scientific concepts - liberalistic, communitarian, and utilitarian - with the latter being privileged - have the largest share in EU contract law. On this basis, the regulatory constructs of the contractual sphere reflect the pluralism of economic and legal scientific theories.

The analysis of contract law in Ukraine has shown its conceptual monism. The modern Ukrainian contract law is based on the remnants of the Marxist-Leninist concept of building legal regulation of social relations in general and contract law in particular, which remained in the Ukrainian legal system as a Soviet legacy. In recent years, under the influence of globalization and European integration, the theory of contract law in particular and the system of law in general, as well as the reforms of the administrative system and the judicial system in Ukraine, have been making attempts to adapt the changes inspired by liberal concepts and the theory of natural law on the basis of legal norms based on the normative legal understanding.

Conclusion. The author concludes that the success of adaptation and harmonization of EU legislation with the legal regulation of contractual relations and the effectiveness of application of the adapted legislative provisions in Ukraine depends on understanding the essence of the concepts and theories of contract law.

KEY WORDS: *contract, contract law, EU contract law, contract law theory, philosophical concepts, utilitarianism, communitarianism, liberalism, normativism, positivism.*

REFERENCES

1. Hesselink M. (2016). Contract theory and EU contract law. Chapter in: Handbook on EU consumer & contract law. Ed. Christian & Twigg-Flesner. Publisher: Edward Elgar. https://www.researchgate.net/publication/284187195_Contract_theory_and_EU_contract_law (accessed: 01.05.2025).
2. Hryshchuk O. (2018). Liberal Communitarianism as a Philosophy of Legal Development of Postmodern Society. *Ukrainian Journal of Constitutional Law*. № 1. URL: <https://www.constjournal.com/pub/1-2018/liberalnyi-komunitaryzm-yak-filosofia-pravoho-rozvytku-postmodernoho-suspilstva/> (accessed: 01.05.2025). (in Ukrainian).

3. Kalarash A. (2020). Consumerism and communitarianism: topical issues of determinism and interaction within the territorial community. *Journal of Kyiv University of Law*. № 2. <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/362> (accessed: 01.05.2025). (in Ukrainian).
4. Pylypyshyn P. (2021). Formation of the Ideas of Individualism in the Philosophy of Law of John Locke. *Legal Bulletin*. № 1. (in Ukrainian). http://yurvisnyk.in.ua/v1_2021/7.pdf (accessed: 01.05.2025).
5. Gorodnyskyi A. (2018). The European concept of social contract in the Ukrainian context: reflection and practice: PhD in Philosophy: 09.00.03; National Pedagogical Dragomanov University. Kyiv. 225 p. (in Ukrainian).
6. Lut V. V. (2009). Contract law of Ukraine: current state and development trends. *Legal Bulletin*. № 2 (11). (in Ukrainian).
7. Medentsev P. (2008). The concept of contract as a conceptual basis of contract law of the countries of the Romano-Germanic legal family. *Actual problems of state and law*. Iss. 43. URL: <http://liber.onu.edu.ua/opacunicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:315547/Source:default> (accessed: 01.05.2025). (in Ukrainian).
8. Merezko O. (2002). *Law of International Treaties: Modern Problems of Theory and Practice*: monograph. Kyiv: Takson. (in Ukrainian).
9. Contract as a universal legal construction (2012) : a monograph / edited by A. Hetman, V. Borisova. Kharkiv: Pravo. (in Ukrainian).
10. Martijn W. (2022). Hesselink. Progress in EU Contract Law. *Eur. Rev. Contract Law* 18 (4). URL: <https://doi.org/10.1515/ercl-2022-2050> (accessed: 01.05.2025).
11. Randy E. Barnett. (1986). A Consent Theory of Contract. *Columbia law review*. Vol. 86. <https://core.ac.uk/download/pdf/70375446.pdf> (accessed: 01.05.2025).
12. Tzvetanova R. (2016). Change of Economic Circumstances in Bulgarian and English Law. What Lessons for the Harmonization of Contract Law in the European Union? Faculty of Laws, University College London Submitted for the degree of Doctor of Philosophy. URL: <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1503925/1/E-Thesis%20Radosveta%20Vassileva.pdf> (accessed: 01.05.2025).
13. Kovaliv M., Tymchyshyn T., Nikanorova O. (2020). *Fundamentals of the Law of the European Union: a textbook*. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs. 212 c. (in Ukrainian).
14. Streltsova O. (2013). General principles of EU law as a source of EU law. *University Scientific Notes*. № 1 (45). URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63930/55-Streltsov.pdf?sequence=1> http://www.pap.in.ua/2_2017/6.pdf (accessed: 01.05.2025). (in Ukrainian).
15. *Research Handbook on EU Consumer and Contract Law* (2016). Edited by Twigg-Flesner C. University of Hull, UK; Cheltenham, UK; Northampton, MA, USA.
16. Milash V. (2018). Contract law: lecture notes. Kharkiv National University of Municipal Economy named after O.M. Beketov. Kharkiv: KhNUME named after A.M. Beketov. (in Ukrainian).
17. Logosha R., Mazur K., Pidvalna O. (2018). Contractual approach in the context of modern economic market research. *Economics. Finance. Management: topical issues of science and practice*. № 12. http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2018_12_11 (accessed: 01.05.2025). (in Ukrainian).
18. Richard H. Thaler. (2015). *Misbehaving. The Making of Behavioral Economics*. New York, London: W.W. Norton.
19. Heller M., Salzman J. (2021). *Mine! How the Hidden Rules of Ownership Control Our Lives*. New York: Doubleday.
20. Karbowski A. (2016). Discussion on the Social Rate of Discount: from Sen to Behavioural Economics. *Economics and Sociology*. Vol. 9. № 2. DOI: 10.14254/2071-789X.2016/9-2/3 (accessed: 01.05.2025).
21. Muris Timothy J. (1981). Opportunistic Behavior and the Law of Contracts. *Minnesota Law Review*. URL: <https://scholarship.law.umn.edu/mlr/2443> (accessed: 01.05.2025).
22. Adamus M. (2017). Reasons for Doing Good. Behavioural Explanations of Prosociality in Economics, *Economics and Sociology*. Vol. 10. №. 1. URL: <http://dx.doi.org/10.14254/2071-789X.2017/10-1/9> (accessed: 01.05.2025).
23. Grundmann S., Micklitz H.-W. & Renner M. (2022). New Private Law Theory. A Very Brief Introduction. *German Law Journal*, 23. URL: https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/E05DF2469B2C31FD56BF2E68A1B14282/S2071832222000591a.pdf/new_private_law_theory_a_very_brief_introduction.pdf (accessed: 01.05.2025).

The article was received by the editors 01.10.2024

The article is recommended for printing 09.11.2024